

I. Miroshnychenko. Graphic Means of Compressed Text Structure in Ukrainian Mass Media Discourse. – Article.
Summary. The aim of this article is to analyse graphic means of compressed texts in Ukrainian mass media discourse, determine their pragmatic and semantic potential in different media genres, and their role in formal and information structure of the compressed text.

Key words: mass media discourse, compressed text, information condensation, graphic means of linguistic compression, media genres.

УДК 811.131

Л.І. Морошану,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладу та мовознавства,
Міжнародний гуманітарний університет,
м. Одеса, Україна

ІТАЛІЙСЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ СФЕРИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. Розглядаються італізми в українській мові, що належать до сфери образотворчого мистецтва. Виділяються такі тематичні групи, як «поняття образотворчого мистецтва»; «жанри образотворчого мистецтва»; «декоративне мистецтво»; «способи і прийоми зображення»; «предмети зображення»; «види орнаменту»; «назви інструментів»; «назви фарб і матеріалів».

Ключові слова: італійська запозичена лексика, тематична група, образотворче мистецтво.

Італійська лексика протягом століть запозичувалася європейськими мовами в ті областях, де італійці домоглися найвищих успіхів – музика, образотворче мистецтво, гастрономія, мореплавання, комерція. Як пише видатний італійський мовознавець Лука Серіані, «експансія італійської мови пояснюється виключно її власним культурним престижем в моді, в мистецтві, в комерції, в кухні; (...) і зараз, наприклад, у двох основних словниках німецької мови більше половини музичних термінів є італійськими. Те ж – в області архітектури, літературної критики, реклами» [1, с. 458].

Щоб оцінити роль італійської мови у світі, потрібно насамперед звернути погляд у минуле, коли, починаючи з Відродження, Італія протягом декількох століть представляла один із центральних полюсів європейської культури.

Метою нашої роботи є вивчення італійської за походженням лексики в українській мові, що відноситься до образотворчого мистецтва, з точки зору сфер її функціонування.

Об'єктом розгляду в даній статті є запозичена італійська лексика в українській мові, що відноситься до сфери образотворчого мистецтва.

Джерелом фактичного матеріалу для нашого дослідження стали словники іншомовних слів. Матеріал був зібрав методом суцільної вибірки. Досліджуваний нами пласт лексики розглядається в семасіологічному плані.

Розподіл іншомовних лексем за тематичними групами є важливою характеристикою однієї зі сторін функціонального статусу – сфери вживання. Віднесення до функціональної сфері дає можливість судити про направлення мовних контактів.

У сфері, що відноситься до образотворчого мистецтва, можна виділити такі тематичні групи (ТГ) італізмів: поняття образотворчого мистецтва; жанри образотворчого мистецтва; декоративне мистецтво; способи і прийоми зображення; предмети зображення; види орнаменту; назви інструментів; назви фарб і матеріалів.

Розглянемо докладніше кожен тематичну групу.

Так, до ТГ «поняття образотворчого мистецтва» відносяться:

1) **колорит** – гармонійне поєднання кольорів та їхніх відтінків у творі живопису; характерна особливість художнього твору, а також епохи, місцевості тощо [2] – іт. *colorito*, від лат. *color* – «колір»;

2) пастозність: 1) «у техніці олійного живопису – значна товщина, «рельєфність» фарбового шару» [2; 5]; 2) «властивість пластичності нерозрідженої фарби зберігати форму, надану пензлем» [5], від іт. *pastoso* «м'який, тістоподібний».

До ТГ «жанри образотворчого мистецтва» відносяться такі лексеми:

1) ведута – «разновид пейзажного жанру, що склався в Італії у 18 ст. Основою в. є точна перспектива побудови, що дає змогу вірогідно відобразити конкретну місцевість (звичайно міський пейзаж)» [4] – іт. *veduta* «вигляд, вид»;

2) карикатура – 1) «сатиричний або гумористичний малюнок загостреного критично-викривального характеру»; 2) перен. «смішне наслідування, перекручування оригіналу» [2] – іт. *caricatura*, від *caricare* «перевантажувати, перебільшувати»;

3) марина – «твір пейзажного живопису, в якому зображено морський краєвид» [2; 5] – іт. *marina* від лат. *marinus* «морський»;

4) мініатюра – 1) «живописні зображення, що прикрашали та ілюстрували середньовічні рукописи у вигляді заставок або на всю сторінку»; 2) «твір образотворчого мистецтва невеликого розміру, що відзначається особливо тонкою технікою виконання» [2] – з іт. *miniatura*, від лат. *minium* «сурик»;

5) мозайка – 1) «зображення або візерунок зі смальти, кольорового каменю, керамічних плиток, які закріплюють на цементі або спеціальній мастиці безпосередньо на стіні чи на площині, яку декорують»; 2) «вид мистецтва – складання мозаїчних картин» [2] – іт. *mosaico*.

До ТГ «декоративне мистецтво» відноситься: **гірлянда** – «прикраса з квітів, гілок тощо, сплєтених у вигляді довгої низки; узор, орнамент такої форми» [4] – іт. *ghirlanda*.

До ТГ «способи і прийоми зображення» відносяться:

1) акварель – «прозора фарба (звичайно на рослинному клеї), яка розводиться водою; живопис цією фарбою» [4] – іт. *acquerello*; першоджерело: лат. *aqua* «вода»;

2) акваінта – 1) «ручний спосіб виготовлення друкованої форми у вигляді заглибленої гравюри на металі»; 2) «різновид гравюри, заснований на травленні кислотою вкритої тонким шаром асфальту або каніфолі металевої платівки, на яку голкою нанесено зображення» [2] – іт. *acquatinta*, від *acquaforte* «офорт» і *tinto* «забарвлений, тонований»;

3) аквафорта – «те саме, що й офорт» [3] – іт. *acquaforte*;

4) ала-прима – «техніка олійного живопису швидкими сміливими мазками, що дає змогу завершити картину за один сеанс, до висихання фарб» [СІС-Д] – іт. *alla prima*;

5) альсеко «настінний живопис по сухій штукатурці» [3] – іт. *al secco* «по сухому»;

6) альфреско – «техніка настінного живопису по сирій штукатурці» [4] – від іт. *al fresco* «по свіжому, по вогкому»;

7) графіто – «техніка декоративного оздоблення стін будівель» [4] – іт. *graffito*;

8) контрапост – «зображення фігури людини, при якому положення однієї частини тіла контрастно протиставлене положенню іншої» (напр., верхня частина тулуба зображена в повороті, нижня – фронтально [2] – від іт. *contraposto* «протилежність»;

9) мецо-тинто – «вид гравюри на металі, призначеної для глибокого друку; відрізняється глибиною й оксамитовістю тону, багатством і тонкістю світлотіньових ефектів» [2] – іт. *mezzotinto*, букв. «відтінок»;

10) міллефіорі – «спосіб декорування виробів художнього скла дрібними скляними кусочками, вплавленими в основну форму» [4] – від іт. *mille fiori* «тисяча квітів»;

11) патина – «наліт різноколірних відтінків (від зеленого до брунатного) на поверхні виробів з бронзи, міді, літуні, що виникає через корозію металів або створюється штучно» [2]; «дуже тонка плівка різноманітних відтінків (від зеленого до темно-коричневого) на поверхні виробів з міді, бронзи, латуні, що виникає через корозію металів або створюється штучно» [4] – іт. *Patina*;

12) сграфіто – 1) «спосіб декоративного оздоблення стін продряпуванням шарів штукатурки»; 2) «спосіб двоколірної декоративної обробки керамічних виробів зшкрібанням у певних місцях кольорового лицьовального шару, яким спочатку була вкрита поверхня виробу; художній твір, виконаний таким способом» [4] – іт. *Sgraffito*;

13) сфумато – «прийом в образотворчому мистецтві: пом'якшення обрисів постатей і предметів, яке дає можливість передати повітря, що їх оточує» [2] – іт. *sfumato* «букв. зниклий, як дим».

До ТГ «предмети зображення» відносяться:

1) мадонна – 1) «назва Богородиці в католицькій релігії, а також її зображень в образотворчому мистецтві»; 2) «застаріле звертання до заміжньої жінки в Італії» [4] – від іт. *madonna*, з *mia donna* «моя пані»;

2) *путті* – «в 15-18 ст. зображення маленьких хлопчиків (часто з крилами), амурів, янтолів у живописних, скульптурних або графічних композиціях» [4] – іт. *putti*, мн. від *putto* «немовля, дитина»;

3) *торс* 1) «тулуб людини», 2) «скульптурне зображення тулуба людини» [4] – іт. *torso*.

До ТГ «види орнаменту» відносяться *арабески* – 1) «складний орнамент з геометричних і стилізованих рослинних візерунков, переважно з арабськими написами»; 2) «невеликий музичний твір, примхливий і невимушений за характером» [2] – від іт. *arabesco* «арабський».

До ТГ «назви інструментів» відносяться:

1) *стека* – «дерев'яний або кісний інструмент – паличка, яким скульптор користується при ліпленні» [4] – іт. *stecca*;

2) *трафарет* – 1) «платівка з картону, металу тощо, в якій прорізано малюнки, літери чи цифри, за допомогою якої можна швидко робити відбитки на чомусь»; 2) переносно «зразок, вислів, що його надто часто наслідують, повторюють» [2] – іт. *traforetto*, зменш. від *traforo* «свердлення, проколювання».

До ТГ «назви фарб і матеріалів» відносяться:

1) *акварель* «прозора фарба (звичайно на рослинному клеї), яка розводиться водою»; «живопис цією фарбою» [4] – іт. *acquerello*; першоджерело: лат. *aqua* «вода»;

2) *пластилін* «пластична маса з глини й деяких домішок для ліплення скульптурних ескізів, невеликих моделей, зокрема для занять дітей» [2] – іт. *plastilina*;

3) *сієна* «коричнева фарба» [3; 4] – від назви міста Сієни (*Siena*) в Італії;

4) *смальта* «кольорове непрозоре скло, що його застосовують у мозаїці» [2] – іт. *smalto* «емаль».

У таблиці 1 представлено кількісний склад італізмів сфери «образотворче мистецтво» в українській мові.

Таблиця 1

Кількісний склад італізмів сфери «образотворче мистецтво» в українській мові

Назва ТГ	Кіль-ть	%%
Сфера «образотворче мистецтво»	55	100 %
1) поняття образотворчого мистецтва	4	7,3 %
2) жанри образотворчого мистецтва	20	36,4 %
3) декоративне мистецтво	1	1,8 %
4) способи і прийоми зображення	14	25,4 %
5) предмети зображення	3	5,5 %
6) види орнаменту	1	1,8 %
7) назви інструментів	6	10,9 %
8) назви фарб і матеріалів	6	10,9 %

Найбільш представницькою в кількісному відношенні є ТГ «жанри образотворчого мистецтва», в якій налічується 20 лексем, тобто 36,4% від загальної кількості лексики даної сфери.

У ТГ «способи і прийоми зображення» налічується 14 лексем, або 25,4% у загальному обсязі даної сфери італійських запозичень.

Далі, в порядку спадання, слідує тематичні групи «назви інструментів» і «назви фарб і матеріалів» – по 6 лексем, тобто 10,9% у загальній кількості розглянутих запозичень.

Найменше в кількісному плані представлені тематичні групи «поняття образотворчого мистецтва» (4 одиниці, або 7,3%), «предмети зображення» (3 одиниці, або 5,5%). ТГ «декоративне мистецтво» і «види орнаменту» представлені по одній лексемі, або 1,8%.

ЛІТЕРАТУРА

1. Seriani L. La lingua nella storia d'Italia. – Roma, Società Dante Alighieri, 2002. – С. 454–460.
2. Морозов С.М., Шкарапуца Л.М. Словник іншомовних слів / С.М. Морозов, Л.М. Шкарапуца. – Київ : Наукова думка, 2000. – 662 с.
3. Скопненко О.І., Цимбалюк Т.В. Сучасний словник іншомовних слів / О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк – К. : Довіра, 2006. – 789 с.
4. Словник іншомовних слів / За ред. акад. АН УРСР О.С. Мельничука. – Вид. 2, випр. і доп. – Київ, Гол. ред. Української Радянської енциклопедії АН УРСР. – 1985. – 966 с.
5. Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. – Київ : Гол. ред. Української Радянської енциклопедії АН УРСР, 1974. – 774 с.

Л.И. Морошану. Итальянские заимствования в украинском языке сферы изобразительного искусства. – Статья.

Аннотация. Рассматриваются итальянизмы в украинском языке, которые принадлежат к сфере изобразительного искусства. Выделяются такие тематические группы, как «понятие изобразительного искусства»; «жанры изобразительного искусства»; «декоративное искусство»; «способы и приемы изображения»; «предметы изображения»; «виды орнамента»; «названия инструментов»; «названия красок и материалов».

Ключевые слова: итальянская заимствованная лексика, тематическая группа, изобразительное искусство.

L. Moroshanu. Italian borrowings in the Ukrainian language of the sphere of fine arts. – Article.

Summary. The article describes the Italian borrowed lexicon in the Ukrainian language, which belong to the sphere of fine arts. The following thematic groups are distinguished: „the concept of fine art”; „genres of fine art”; „decorative art”; „ways and methods of the image”; „objects of the image”; „types of ornament”; „names of instruments”; „the names of paints and materials”.

Key words: italian borrowed lexicon, theme group, fine arts.